

TUULI KURKI, ELINA IKÄVALKO & KRISTIINA BRUNILA

Nomadinen tutkimus, kirjoittaminen ja tutkijuus

TUTKIMUS JA TIETO ovat aina poliittisia. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on tuotetun tiedon ohella se, miten tietoa tutkimuksen avulla tuotetaan. Tällöin merkittävää on se, mitä ajattelemme tiedosta, mitä tieto on ja mitä tutkija voi tietää. Tärkeää on myös tieteellinen kriittinen ajattelu, tutkimuksen yhteiskunnallisuus, tutkijan aseoituminen suhteessa tutkimukseen ja se, minkälainen asema tutkijalla on yhteiskunnassa.

Tietoon ja tietämiseen tulee pystyä suhtautumaan kriittisesti, sillä viatonta, puhdasta tai neutraalia tietoa ei ole olemassa. Tieto ei ole koskaan arvovapaata, vaan se on prosessi, tuote, resurssi, ja myös hyödyke. Tieto ja tietäminen ovat aina myös kytköksissä esimerkiksi taloudellisiin ja instituutionaalisiin järjestyksiin.

Tiedosta on tulossa yhä enemmän jotain, johon investoidaan, jota kulutetaan, ja jota pyritään säätämään ja kontrolloimaan. Tietokapitalismi samanaikaisesti mahdollistaa ja säätelee tutkijoiden liikkumavaraa ja sitä, minkälaista tietoa tuotamme ja mihin tarpeisiin (esim. Brunila 2011).

On tärkeää pohtia sitä, miten voimme arvioida tietoa, mikä merkitys on menetelmillä ja millä tavalla menetelmälliset valinnat mahdollistavat ja samalla säätelevät tiedon tuottamista. Myös laadullisessa tutkimuksessa painottuu tällä hetkellä metodikeskeisyys. Tässä orientaatiossa tutkimuksen keinoina on nähty ilmiöiden täsmällinen mittaaminen, tilastollisten mallien kehittäminen ja tilastollinen testaaminen. Aineistona ovat usein survey-kyselyt, rekisterit ja tilastot. Yhteiskunta oletetaan tällöin helposti

yhtenäiseksi, konsensuaaliseksi kokonaisuudeksi, jossa kaikenlainen poikkeavuus on ikään kuin marginaalista. Laadullinen tutkimus on paljon muutakin kuin metodi eikä monimutkainen todellisuus ole helposti mitattavissa. Haluamme tässä kirjoituksessa kyseenalaista laadullisen tutkimuksen metodikeskeisyyden.

YKSILÖN JA YHTEISKUNNAN VÄLILLÄ

Nomadista, kuljeskelevaa tutkimusmenetelmää hyödyntävä tutkimus ei jää yksilöön, vaan painottaa yksilön kokemusten ymmärtämistä osana laajempaa yhteiskunnallista tilannetta. Olemme tutkimuksissamme tarkastelleet monenlaisia eriarvoisuuden kysymyksiä, kuten syrjintää ja syrjäytymistä, rasismia, seksismia, rikollisuutta ja työttömyyttä yhteiskunnallisina, ei yksilön puutteisiin keskittyvinä kysymyksinä.

Tärkeä laadulliseen tutkimukseen liittyvä lähtökohta onkin, että se tarjoaa tutkijalle mahdollisuuden liikkua yksilönäkökulman ja yhteiskunnallisen näkökulman välillä – nähdä ja osoittaa niiden väliset yhteydet. Yksilöä ei toisin sanoen menetetä vaan yksilö sijoitetaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Esimerkiksi eriarvoisuuden tutkimuksen näkökulmasta voidaan ajatella, että tutkijan tehtävänä on kääntää henkilökohtaisia vaikeuksia yleisten yhteiskunnallisten ongelmien kielelle ja selvittää niiden merkitystä eri ihmisryhmille.

Olemme kirjoituksissamme kysyneet, millaista kuljeskeleva, nomadinen tutkimus, kirjoittaminen

ja tutkijuus voisi olla (Brunila 2015; Ikävalko, tulos-
sa; Ikävalko 2014; Ikävalko & Kurki 2014; Kurki &
Brunila 2014; Kurki & Ikävalko, prosessissa; Kurki,
Masoud & Niemi, prosessissa). Olemme todenneet,
että se voisi olla esimerkiksi tutkijan ja tutkittavan,
tietäjän ja tietämättömän, välisen vastakkainasetel-
lun horjuttamista, tiedon muodostumisen ehtojen
perään kysymistä, sekä ehkä jopa tiedon paikanta-
mista yliopiston ja muiden instituutioiden seinien
ulkopuolelle (Vähämäki, 2010).

KULJESKELUA UUSILLE POLUILLE

Nomadisessa tutkimuksessa tietäminen ja johtopää-
töksiin tuleminen tapahtuvat rihmastoisesti ja kuljes-
kellen (Deleuze 1992). Nomadinen tutkimus etsii
epävarmaa, tunnustelemaa suhdetta erilaisten asioiden
välillä sekä kokeilee ja koettelee näkyvän, itsestään
selvänä pidetyn takana olevaa. Siten kuljeskelevaa,
nomadista tutkimusta voisi ajatella myös avautumi-
sena tuntemattomalle (Solnit 2000), marginaalin ja
keskiön välisten rajojen haastamisena ja ylittämisenä
tai kääntymisenä uusille, odottamattomille poluille.

Kuljeskelevan tutkimuksen kehitys voidaan jäljit-
tää muun muassa Ranskassa 1950–70-luvuilla vai-
kuttaneisiin kansainvälisiin situationisteihin (esim.
Debord 1967/2005; Pyhtilä 2005) ja näistä innoit-
tusta saaneiden jälkistrukturalististen filosofien, kut-
ten Michel Foucault'n, Gilles Deleuzen ja Felix Guat-
tarin sekä myöhemmin feministiteoreetikko Rosi
Braidottin kirjoituksiin.

Braidotti on Deleuzen ja Foucault'n vallan ana-
lyysien pohjalta luonut nomadisen subjektiviteetin
käsitteen ja kehittänyt nomadista tutkimusta, joka
vastustaa ajatusta muuttumattomasta ja yhtenäisestä
subjektista. Nomadismien käsitteellä Braidotti viittaa
vallitsevien merkitysten dekonstruktioon, eli luku- ja
tulkintatekniikkaan, jolla pyritään paljastamaan mer-
kityksiin liittyvä vallankäyttö ja lukemaan niitä uude-
staan esimerkiksi marginaalisten ja alistettujen ryhmien
asemasta käsin. Nomadismi on niiden binaarisuuk-
sen dekonstruointia, jotka rasittavat elämän sisäistä
kompleksisuutta: ei joko-tai, vaan sekä-että, samanai-
kaista voimattomuutta ja voimakkuutta. Nomadismi
on projekti, joka merkitsee diskursiivisten ja tutki-

muksellisten käytäntöjen sekä tieteellisen vallankäy-
tön ajattelemista uudelleen. (Termonen ym. 2003.)

MAHDOLLISUUS POLIITTISEEN TOIMINTAAN

Kuljeskelun ajattelemme orientaationa, joka vastus-
taa kaikkea laskelmointia, ennakointia, mallintamista,
suoraa hyödynnettävyyttä ja siten markkinoiden vaa-
timuksia. Nomadista tutkimuksen tekemisen tapaa
ei voi asettaa minkään eikä kenenkään palvelukseen.
Nomadisuuden voikin ajatella paikallaan pysymisen
välttämisenä, mikä mahdollistaa poliittisen toiminnan.

Koska objektiivista tai arvovapaata tietoa tai tut-
kimusta ei ole olemassa, on tutkijan tunnistettava
ja tunnustettava tutkimuksensa poliittisuus. Tutkija
kantaa vastuunsa siitä, mitä tulee tutkimuksellaan
tehneeksi ja sanoneeksi. Jos tutkimuksen poliittisuus
otetaan vakavasti, ei tutkija tällöin pelkästään analy-
soi tapaa, jolla sosiaaliset todellisuudet ovat kielellis-
tettyjä ja rakennettuja. Tutkija pohtii myös, miten
todellisuudet voisi rakentaa toisin. Eli esimerkiksi
käytännössä mietimme, miten voisimme tehdä tut-
kimusta yhdessä vaikkapa nuorten tai maahanmuut-
tajien kanssa niin, että heillä olisi mahdollisuus tuoda
esille omia näkökulmiaan ja ideoitaan.

Poliittisena toimintana kuljeskelu mahdollistaa
arkipäivän tarkastelemisen poliittisena ulottuvuutena
ja vastarinnan lähteenä (Precarias a la deriva 2009).
Tutkijoina meidän on pohdittava tutkimuksen yhe-
teiskunnallista merkitystä ja seurauksia sekä omaa
paikkaamme tulkintojen tekijöinä. Edelleen näem-
me paljon sellaista tutkimusta, josta nämä näkökul-
mat ovat jääneet tai jätetty pois.

Nomadisen lähestymistavan soveltaminen ei
muodosta mitään yhtenäistä metodologiaa tai mene-
telmää. Menetelmällisesti nomadista ajattelua voisi
kuvata pehmeiden tai huokoisten tilojen etsimiseksi
kirjoittamalla, ja jonkin sellaisen tavoitteluksi, josta ei
vielä tiedä (St. Pierre 1997; ks. myös Ikävalko 2014;
Ikävalko, tulos).

Kuljeskelussa ei siten ole kyse tutkimusmetodis-
ta tai havainnoinnin tekniikasta, sillä se ei pyri uu-
sintamaan tai tavoittamaan tutkimuksessa mukana
olevien kokemuksia sellaisenaan, vaan tuottamaan
yhtäaikaista lähestymisen ja etääntymisen, näky-

väksi tekemisen ja vieraannuttamisen, muutoksen ja kertomuksen liikkeen (Precarias a la deriva, 2009, 27).

Esimerkiksi Precarias a la deriva -ryhmä valitsi toiminnan, jossa he lähtivät kulkemaan pitkin kaupunkoja prekaarin työn jäljissä. Kuljeskelulla he ylittivät jakoja, joita tehdään työn ja elämän, julkisen ja yksityisen välillä. He hyödynsivät monenlaista aineistoa, kuten keskusteluja, videoita, nauhoituksia ja omia havainnointejaan.

Nomadinen tutkimus lähestymistapana ei siis ole mikään tiukkarajainen metodikoneisto. Meille se on tarkoittanut esimerkiksi koulutuksen markkinoitumisen ja projektimuotoistumisen, tasa-arvotyön, maahanmuuton ja kotouttamisen tarkastelua diskursiivisesti.

Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä, että olemme lukeneet aineistoja moneen otteeseen esittämällä kysymyksiä, jotka myös elävät. Samalla teoreettisen käsitteistön jäsentyminen on jatkunut aineistonluvun yhteydessä. Dokumentteja ja raportteja lukiessa tai haastatteluhavaintoja tehdessä olemme samalla esittäneet kysymyksiä, kuten: ”Mistä tässä on kysymys laajemmin?” ”Minkä takia esimerkiksi nuorista, maahanmuuttajista tai tasa-arvotyöstä on päädytty puhumaan juuri tällä tavalla?” ”Minkälainen on se ideaali, johon nuoria, maahanmuuttajia tai tasa-arvotyötä ohjataan?” Kiinnittämällä huomiota käsitteisiin ja vallan muotoihin, on pikkuhiljaa alkanut hahmottua ajatus siitä, mitä lopulta on kiinnostavinta tutkia, ja mistä tuntuu tärkeältä kirjoittaa ja puhua.

Nomadinen filosofia on Braidottin (2011, 3) mukaan foucaultlaisittain diskursiivinen käytäntö, joka on sitoutunut ajattelun liikkeeseen, joka kokoaa ja ryhmittelee erilaisia tietorakennelmia kokonaisuudeksi. Se vastustaa dikotomista ja dualistista ajattelua ja tarjoaa vaihtoehdon liberaalin individualismin diskursseille. Voisi sanoa, että diskurssit ovat toiston ja variaatioiden kautta kiteytyneitä käytäntöjä valitusta aihealueesta.

Diskurssit opitaan ja osataan niin hyvin, ettei niitä enää tunnisteta opituiksi. Esimerkiksi ”Suomi on tasa-arvon mallimaa” on vahva diskurssi, jota toistetaan niin, että olemme jopa oppineet ajattelemaan että Suomi on tasa-arvon mallimaa. Saatamme jopa ajatella, että voimme lähteä viemään tasa-arvoa muihin maihin, kun olemme niin hyviä siinä. Diskurssi on niin vahva, että jos joku kyseenalaistaa väitteen, niin kyseenalaistajaa saatetaan jopa oudoksua.

Diskurssit säätelevät, kuinka ajatuksia voidaan yhdistää toisiinsa. ”Tasa-arvo tuottavuuden, tehokkuuden ja kilpailukyvyyn lisääjänä” -diskurssi on myös vahva (Brunila 2009). Tässä diskurssissa ajatellaan, että tasa-arvon ja taloudellisen ajattelun välillä on synergia ja, että tasa-arvo vahvistaa taloutta. Tällöin saatamme olla näkemättä minkäänlaisia ongelmia tässä diskurssissa. Saatamme jopa kannattaa tasa-arvoa talouden vahvistumisen vuoksi. Näin diskurssit ovat samaan aikaan sääteleviä että tuottavia.

LOPUKSI (ELI JATKOKSI)

Kuljeskelu ei sinänsä ole uusi suuntaus. Se on lähellä monien feminististen ajattelijoiden (esim. Butler 2006; Braidotti 2011; Pulkkinen 2003) yrityksiä hahmotella poliittista toimintaa, joka ei vaadi tai perustu etukäteen määritellyille ja pysyville identiteeteille tai paikantumisille. Sen sijaan se on paikallisesti ja ajallisesti muodostuvaa ja liikkeessä olevaa yhteen liittymistä ja erkaantumista.

Toiminta muodostuu tärkeiksi tai ongelmallisiksi koettujen asioiden ja ilmiöiden ympärille. Nomadinen ajattelu on poliittisuuden lisäksi pragmaattista. Nomadinen ajattelu ei merkitse ajeltamista tai loputonta vaeltamista, tavoitteena ei ole kaataa torikojuja rakentamatta mitään uutta tilalle, vaan luoda uusia siltoja, yhteyksiä ja viivoja (Oksanen 2004; Guttorm 2014).

Oman tutkimuksemme aiheena on alkavien, meneillään olevien ja päättymässä olevien projektien historian katkaiseva virta sekä pätäk-, silppu-, osa-aika- ja määräaikaisten työsuhteiden verkosto, jossa kilpaillaan projektirahoituksesta ja ollaan joka hetki valmiita uusiin projekteihin. Nomadisen orientaation voi ajatella vastarintana kaikkialle tunkeutuvalle taloudelle, joka vaatii yksilöllisyyttä ja erikoistumista, mutta samalla kaikkien inhimillisten halujen valjastamista kaupalliseen käyttöön.

Nomadinen, kuljeskeleva, identiteettejä vastustava tutkimus on kokeilevaa ja pakenee toiminnan välineellistymistä. Tutkimuksen tekemisen metaforana kuljeskelu haastaa tutkijan auktoriteetin ja akateemisen tiedon ensisijaisuuden. Se vastustaa ennakoitavuutta, valmiita päämääriä ja käytännönläheisiä, helposti kaupallistettavia tutkimustuloksia.

Se ei pyri puhumaan toisten puolesta tai asettumaan toisten asemaan, vaan tekemään toisten kanssa, oman senhetkisen paikantumisensa tunnustaen ja liittolaisuuksia luoden.

Tuuli Kurki
KM, tohtorikoulutettava

Elina Ikävalko
VTM, tohtorikoulutettava

Kristiina Brunila
FT, professori (tenure track)

AGORA kasvatuksen ja koulutuksen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon tutkimuskeskus.

Pohjoismainen huippuyksikkö:
Justice through Education in the Nordic Countries.

Helsingin yliopisto

LÄHTEET

- Brunila, K. (2015). The Ambivalences of Becoming a Professor in Neoliberal Academia. *Qualitative Inquiry*, 1–9.
- Brunila, K. (2011). Rönsyt pois. Tutkija tietokykykapitalismissa. *Aikuiskasvatus* 2/2011, 111–119.
- Brunila, K. (2009). *Parasta ennen. Tasa-arvotyön projektitapaistuminen*. Kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 222. Helsinki: Yliopistopaino.
- Braidotti, R. (2011). *Nomadic theory*. The portable Rosi Braidotti. New York: Columbia University Press.
- Butler, J. (1990/2006). *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Suom. Pulkkinen, T. & Rossi, L.-M. Helsinki: Gaudeamus.
- Debord, G. (1967/2005). *Spektaakkelin yhteiskunta*. Suom. Uschanov, T. Helsinki: Summa.
- Deleuze, G. (1992). *Autiomaat: Kirjoituksia vuosilta 1967–1986*. Suom. A. Helle & V. Helmisaari & J. Porttikivi & J. Vähämäki. Helsinki: Gaudeamus.
- Guttorm, H. (2014). *Sommitelmia ja kiepsahduksia. Nomadisia kirjoituksia tutkimuksen tulemisesta (ja käsityön sukupuolisopimuksesta)*. Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos, Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 252.
- Ikävalko, E. (tulossa). *Vaikenemista ja vastarintaa. Valtasuhteet ja toiminnan mahdollisuudet tasa-arvosuunnitelmatyössä*. Väitöskirjan käsikirjoitus.
- Ikävalko, E. (2014). Valta ja nomadinen tutkijuus tasa-arvotyöryhmässä. *Sukupuolentutkimus - Genusforskning*, 27(4): 17–29.
- Ikävalko, E. & Kurki, T. (2014). Tutkimuksen rajoilla kuljeskellen. Teoksessa K. Brunila & U. Isopahkala-Bouret (toim.) *Marginaalin voima!* Aikuiskasvatuksen 51. vuosikirja. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 222–241.
- Kurki, T. & Brunila, K. (2014). Education and training as projectised and precarious politics and practices. *Power & Education* 6(3).
- Kurki, T. & Ikävalko, E. (prosessissa). *Nomadic subjectivities in research on migration*.
- Kurki, T. & Masoud, A. & Niemi, A.-M. (tulossa, toukokuu 2016). *Marketisation of educational integration programmes for migrants and refugees*.
- Oksanen, A. (2004). Haluavat, persoonattomat ja rajattomat ruumiit: Gilles Deleuzen ajattelu ruumiillisuuden ja kuvataiteilijoiden tutkimuksessa. Teoksessa Taira, T. & Väliaho, P. (toim.) *Vastarintaa nykyisyydelle. Näkökulmia Gilles Deleuzen ajatteluun*. Helsinki: Eetos, 223–249.
- Precarias a la deriva (2009). *Hoivaajien kapina. Tutkimusmatkoja prekaarisuuteen*. Suom. L. Böök & R. Heikkilä & E. Itkonen & A.-R. Korhonen & E. Viren. Helsinki: Like.
- Pulkkinen, T. (2003). *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pyhtilä, M. (2005). *Kansainväliset situationistit: spektaakkelin kritiikki*. Helsinki: Like.
- Solnit, R. (2000). *Wanderlust: a history of walking*. London: Penguin Books.
- St. Pierre, E. A. (1997). Nomadic inquiry in the smooth spaces of the field. A preface. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 10(3): 365–383.
- Termonen, M. & Pyykkönen, M. & Kettunen, T. (2003). Nomadisen vastarinnan lyhyt oppimäärä. Filosofi Rosi Braidotti ja ihmisenä olemiseen kohdistuvan vallankäytön kritiikki. Haastattelu. *Megafoni*, 7.2.2003. <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=93&artp=6> (haettu 15.4.2016)
- Vähämäki, J. (2010). Tieto ulos instituutioista. *Niin & Näin*, 4/2010.